

A magyar nyelv árja és kaukázusi elemei.

[MUNKÁCSI BERNÁT. Árja és kaukázusi elemek a finn-magyar nyelvekben. I.]

(Ötödik közlemény.)

Oszét hatás II.

Az oszét hatásról szóló I. közleményemben (l. NyK. 34.: 100—121. l.)*) azokkal a szókkal foglalkoztam, a melyek *g*-, *k*- vagy *h*-hangon kezdődtek; ezúttal azokról kívánok szólni, a melyek torokhangon végződnek. Ha csak egy pár szóval kellene foglalkoznom, a melyek talán véletlenül éppen oszét szókkal csengenek össze, ha csak a SIMONYITól a «fontosabb és biztosabb szóegyeztetések» csoportjában említett *gazdag*, *keszeg*, *méreg*, *részeg*, *üstök*, *üveg* szókkal kellene törődnöm, föladatam könnyű volna, olyan könnyű, hogy örömben ráadnám még a *vendég* szót is, a melyet SIMONYI sehogy sem akar részétnek elismerni; de a dolog, fájdalom, nem olyan egyszerű, sőt inkább ijesztően bonyolódott.

Hogy valahogy megvethessük a lábunkat, kezdjük a *méreg* szón, a mely mégis csak bizonyos joggal mondható oszét eredetűnek. A *gazdag* szót, a melyet talán más még sokkal alkalmasabbnak tarthatná, mert igazán csak az oszét nyelvben található vele összeesengő és egyjelentésű szó, éppen MUNKÁCSI tette a mi célunkra teljesen alkalmatlanná, annyira iparkodott bennünk azt a hitet megingatni, hogy ez a szó oszét lehetne; különben is behatóan foglalkoztam már e szóval és rámutattam nemcsak arra a sok lehetetlen combinatióra, a melyet Mu. az oszét *řäzdug-qäzdüg* szóhoz fűz, hanem arra is, és ez sokkal fontosabb, hogy az oszét szó a szakférfiak előtt rejtvény, hogy MILLER VSZEVOLOD, az oszét nyelv legkiválóbb ismerője, arra a következtetésre jutott, hogy a nyugati nyelvjárásban hallható *řäzdug* az eredetibb alak, míg a magyar *gazdag*, mert régebben *kazdagnak* hangzott, csak a sokkal fiatalabb-

*) L. ugyanott annak igazolását, hogy miért írok *oszét*-et és nem németes helyesírással *osszét*-et 103. l.

nak látszó keleti *qäzdig*ből volna magyarázható (l. NyK. 34: 105. k. l.). Maradjunk tehát csak a *méreg* szónál és nézzük, miért vall ez éppen oszét eredetre.

Nem hangtani oknál fogva tartották Mu. előtt is a magyar szót oszét eredetűnek, hanem jelentése miatt; az oszét szó t. i. szintén «mérget» jelent, míg a megfelelő perzsa szó megőrizte az eredeti «halál» jelentést, a mint ezt SIMONYI már 1894-ben egy pár szóval igen határozottan és világosan megmondta: «*méreg*: *marg* Gift (zd. *mahrka*, újperzsa *marg* halál); finn *myrkky*. (NyK. 24.: 128. l.). Erre a szóra még vissza kell térnem, a mikor az árja *a*-ból lett magyar *é* kérdését érintem; e helyt elég, ha rámutatok arra, hogy Mu. sehol sem tett kísérletet annak kimutatására, hogy a magyar szó hangtani okoknál fogva valamilyes oszét színezetet viselne magán; sőt ha szabad volna föltennünk, hogy Mu. csak némileg ért az oszét nyelvhez, az ő fejtegetéséből egyenesen azt kellene kiolvasnunk, hogy ő a szót csak jelentésénél fogva tartja oszétnek, hangzásra nézve pedig nem, mert ő a magyar szót *märg*-ből magyarázza, már pedig a kinek csak némi fogalma van az oszét nyelvről, tudja, hogy az oszét *marg* hosszú *ā*-val olvasandó. No, de nincs jogunk azt föltenni, hogy Mu. még csak ennyire is ért az oszét nyelvhez; igazságtalanság volna tehát, ha ilyen, egészen helytelen es önkényes föltevésből kiindulva megállapítanók, hogy Mu. valószínűleg maga sem tekintette oszétnek a magyar *méreg* szót; ez ellenkeznek egy régibb, határozott kijelentésével is (lásd Ethnographia 5: 20.), a melyre egyenesen hivatkozik. De ne törődjünk most a hangzókkal, azokról később úgy is lesz szó, bennünket itt csakis a szó végén hangzó *-g* érdekel, a melyről Mu. tárgyalásából is a napnál világosabban kitűnik, hogy abban semmi specialis oszét sajátosság nem rejthetik, hisz ugyancsak *g*-n végződik a közép- és újperzsa *marg* szó is, a mely csak azért nem látszik olyan alkalmasnak a magyar *méreg*(-mérget) magyarázatára, mert «halált» jelent, nem pedig «mérget». A ki mégis azt állítaná, hogy a magyar és oszét szó jelentésének találkozása lehet véletlenség, mert a «halál» jelentésből elvégre könnyen fejlődhetett a «mérget» jelentés valamely perzsa nyelvjárásban, vagy akár a magyarban magában is («halált inni» > «mérget inni»), az semmiesetre sem állítana olyan dolgot, a mely magában véve képtelenség volna. De egy ilyen, nagyon is elképzelhető föltevással nincs miért foglalkoznom, itt nem a jelentésfejlődés története érdekel bennünket, hanem egy tőle teljesen független hangtani kérdés.

Bizonyíthatja-e a magyar *részeg*, hogy *-g* szóvég már maga oszét hatásra vall? Tagadhatatlan, hogy a magyar *részeg* és az oszét *rasig* nemcsak összecseng, hanem azonos jelentésű is. De ezzel azután ki is merítettük mindazt, a mit az oszét szóról mondhatunk, a nagy munkák, a melyek az oszét nyelvvel foglalkoznak,

SJÖGRÉN, HÜBSCHMANN, MILLER munkái, meg sem említik az oszét szót. Minthogy pedig az egész oszét hatás föltevése, a mint részben már is láttuk és még egyre látni fogjuk, alig támasztható többre, mint egy pár szóra, minthogy az oszét *rasig* szó származásáról, eredetéről semmit, de éppenséggel semmit sem tudunk, a magyar és oszét szó összecsengéséből következtetést vonni egyáltalában nem szabad; ha majd valamikor valaki, a ki igazán ismeri az oszét nyelvet magát és ennek a többi iráni nyelvekhez való viszonyát, talán apróra kimutatja, hogy ez a nyelv igenis hatott a magyar nyelvre, akkor a biztos esetek fősorolása után megemlítheti az egyelőre előttünk teljességgel érthetetlen találkozásokat is, mint a milyenek *gazdag-γázdug, részeg-rasig*, addig azonban jobb, ha az ilyen összeállításoknak, a melyekhez a tudománynak vajmi kevés köze van, a lehető legszerényebb helyet jelöljük ki — az esetleg valamikor fölhasználható nyers anyag közt. Hogy milyen veszedelem rejlik abban, ha két szó pusztá összecsengésére építjük magyarázatunkat és azt hisszük, hogy a szók történetét nem is kell ismernünk, arra szép példa az ugyancsak «részeg» jelentő oláh *beát*. Ha ezt valaki a latin *beatus*-ból magyarázná, az roppant hiba volna, pedig jóval tudományosabb színezetű volna állítása, mint az, hogy a magyar *részeg* = o s z é t *rasig*, mert az oláh nyelvnek kétségtelenül van köze a latin nyelvhez, de még mennyi, a magyarnak pedig az oszétéhez vagy egyáltalában nincs, vagy legföljebb a lehető legszerényebb mértékben. Mégis bizonyos, hogy az oláh *beát* nem a *beatus*-ból lett, a melynek hangtanilag tökéletesen megfelelne és melylyel jelentésében is elég érintő pontot mutat, hanem az (*a*) *beá* (< *bibere*) «inni» igével függ össze. Vagy ha Mu.-nak ez a példa nem elég világos, szolgálhatok még világosabbal: az oláh *fiú* és a magyar *fiú*-val össze is cseng, jelentése pedig a *fiú* jelentésének egy részét tökéletesen fedi, mégis az oláh *fiú* a latin *filius* (illetőleg *filium*) egyenes örököse, a magyar *fiú* pedig — no ezt Mu. jobban tudja nálamnál.

Valamivel világosabbnak látszik az oszét *awgä-awg* szó, a melyből Mu. a mi *üveg* szavunkat származtatja, legalább sejtethő a Mu.-tól összeállított anyagból, hogy a szó egy «vizet» jelentő szó származéka. MILLER 'Die Sprache der Osseten' című művében, a melyet itt is egyszerűen Mi.-vel fogok idézni, valóban említ egy oszét *aw* szót, a melyet *aw-den* «Wassergeist»-ból következtet (lásd 6. l.),*) de ugyancsak Mi. művéből kitűnik, hogy ebből egy *awgä-awg* képzés az oszétben lehetetlen, lehetetlen, akár ha azokat a föltételeket vizsgáljuk, a melyek alatt a *g* hang mint olyan az oszét nyelvben keletkezhetett (l. 27. l. 26. §.), akár a már nem élő

*) HÜBSCHMANN ezt az *awdeu*-t perzsa eredetűnek tartja (Osset. Sprache 134. l.).

-g képző tárgyalását nézzük (l. 88. l. 94. §. 2.).¹⁾ Egészen hibás Mu. kiinduló pontja, a mely a következő megjegyzésből olvasható ki: «A tő alkatának különbségét a két szóban (emitt *mérge-* a második szótág magánhangzójának kiestével, amott *üvege-*) a pahl. *marg* (= av. *mahrka*) és *āpak* előzmények végzeteinek eltérése magyarázza» (l. 621. l.). Egy pehlevi *āpak*-nak az oszétben csakis **awāg* felelhetne meg, még pedig mind a két nyelvjárásban! (vö. Mi. 89. l. 95. §. 2.). De hát akkor mi is az oszét *awgā-avg*? Nem tudom. Ha meg nem találnök *avg* alakban Mu.-nak egy régibb czikkében is (Ethnographia 1894. 20. l.), azt hihetnök, hogy Mu. maga csinálta ezt az oszét szót, annyira következetesen írja hibásan *avgā-avg*-nak²⁾ nemcsak főművében, hanem két később megjelent czikkében is, pedig annyit csak méltán elvárhatnánk tőle, hogy tudja, mi a különbség az oszét *v* és *w* közt.³⁾ Gyanunkat növeli az a körülmény is, hogy Mu. különben mindig meg szokta pontosan mondani, hogy honnan veszi az oszét szót, ezúttal ezt nem mondja meg világosan. Mu. az oszét szókat így sorolja föl: Osszét: dig. *avgā*, tag. *avg* «glas (стекло); flasche» (dig. *avjīn*, tag. *avdīn* «gläsern»; MILLER VSZEV. közlése). Nem világos, mennyi «Miller közlése», csak a rekeszjel közt álló *avjīn-avdīn* melléknév, vagy a belőle kikövetkeztetett (?) vagy elvont (?) *avgā-avg* is?

Csak az kétségtelen, hogy Mi. (úgy látszik, levélben történt) közlése elferdítve került a szövegbe nemcsak a *w* helyett írt *v* miatt, hanem különösen a lehetetlen «tag. *avdīn*» miatt, a mely helyett *avjīn*-t várnánk. Ez a tag. **avjīn* és dig. *avjīn* «gläsern» a legszorosabb kapcsolatban áll a Mu.-nál is említett perzsa *ābgīna* «Krystall, Glas» szóval. Ha ez a perzsa *ābgīna* közvetlenül *āv-āb* «víz»-ből származik, eredetileg tehát körülbelül «vízszerüt» jelentett, Mu. helyesen bontja szét (*āb-gīna*), főképzője pedig akkor az

¹⁾ Nem lehet itt *-gā* képzőről szó, mert az mind a két nyelvjárásban megőrizte volna az *-ā*-t, a *-gā* képző különben is csak igetőhöz járul: «Suff. *-gā* bildet von Präsenstämmen abstracte Verbalnomina, die bald als Part. präs., bald als Gerundia und Infinitive verwendet werden». Mi. 93. l. 95. §. 24.

²⁾ Árja és kauk. elemek 620. l. *avgā-avg*, 621. l. *avg* [TOMASCHERK *avg*-ot ír!]; Keleti Szemle 1903: 380. és 1904: 321. *avgā-avg*, Ethnographia 1904: 13. *avgā-avg*.

³⁾ Magában véve nekünk természetesen semmi kifogásunk sem lehetne, ha Mu. forrásaitól eltérve *v*-t írna *w* helyett, annál kevésbbé, mert az a hang, a melyet az oszét nyelvben *w*-vel szokás jelölni, a mi *v*-nknek felel meg, de akkor azt a félhangzót, a melyet SjöGRÉN, HÜBSCHMANN, MILLER *v* jellel írnak, okvetetlenül másképp kellett volna jelölnie (pl. *u*-val), mert így kész a zűrzavar. Hogy Mu. mennyire nem ismeri az oszét hangokat, azt fényesen mutatja a bevezetésben található áttekintésük, a hol egyebek közt a kétféle, egymástól ugyancsak eltérő, *r* hangról említés sincs téve (105. l.).

ismert perzsa képzőbokor *-gīn**) a melyet már teljesen egységesnek érez a nyelv: «*gīn-aqīn*, mondja HORN, phlv. *-akīn*, *-gīn* (als Suffix speciell neupersisch) bildet Adjectiva, die das Behaftetsein mit dem Begriff des Substantivs, von dem sie stammen, ausdrücken». Die neupers. Schr.-sprache (178. l.). A nyugati oszét *awgīn*, melynek a keleti nyelvjárásban szabályosan **awgīn* felelne meg, lehet akár a perzsa nyelvből átvett szó; e mellett két körülmény is látszik szólni: először az, hogy a tőszó *āv* (oszét írásszokás szerint *aw*), a perzsában ugyan megvan, az oszétben azonban nem — MILLER csak összetett szóból következtette ki — másodsor pedig a jelentésfejlődés. Hogy az oszét nyelvben önállóan fejlődött volna egy különben magában ki sem mutatható **aw* «víz» szóból egy szakasztott olyan képzés, mint a perzsa *āb-gīn(a)* és hogy még a meglepő jelentésátvitel is véletlenül találkozniék mind a két nyelvben («vízszerű» > «üveges»), azt józan észszel föl sem szabad tennünk; az oszét szó vagy perzsa átvétel, vagy a perzsa szóval közös forrásból származik. És az *awgī-awg*? Az lehetne egészen fiatal elvonás az oszétben, ha ugyan egyáltalában megvan a szó az oszét nyelvben, a miről biztos tudomásom nincs. Van ugyanis az oszétben nemcsak egy *gīn-gīn* képző, hanem egy *in-in* képző is: *qīs* «Borste»: *qīs-in* «hären», *xujar(m)* «Schweinhaut»: *zujar-in* «schweinsledern». *qād* nyug. osz. *qādā* «Holz»: *qād-in qād-in* «hölzern», *gān* «Hanf»: *gān-in* «von Hanf» stb. (M. 92. l. 17. p.). Az ilyen szópárok hatása alatt keletkezhetett, ha ugyan keletkezett, azaz ha tényleg van egy oszét *awgī-awg* szó, az az oszét szó, a melyből Mu., nem is sejtve a nehézségeket, nagy bátran származtatja a magyar *üveg* szót. Ha azonban az oszét szó ki sem mutatható, ha talán csak tudományosan kikövetkeztetett alak, no akkor semmi sem állja annak útját, hogy megfelelő szót föltegyünk a perzsa nyelvben is. A perzsa *ābgīna* «Krystall, Glass» kétségtelenül régibb **ābgīn* melléknévből származik, ennek tőszava *āb*, a melynek régibb, ki is mutatható mellékalakja *āv*, vizet jelent, **ābgīn* maga tehát «vízszerűt» jelentene és szakasztott olyan képzőt rejtene magában, mint a nyugati oszét *awgīn*, a melynek jelentése («gläsern») azonban a perzsa *ābgīna*-ban észlelhető sajátos jelentésfejlődést tünteti föl. Éppen ez a sajátosság jelentésátvitel lazíthatta meg a kapcsolatot az *āv-āb* tőszóval úgy, hogy a nyelvérzék már nem a

*) A szóvégén álló *-a* = pehlevi *-ak* később járult hozzá és a föltehető **ābgīn* a kimutatható *ābgīna*-hoz szakasztott úgy viszonyíthatnék, mint a lejjebb említendő *-in* képzős szókkal váltakozó *-ina* végűek (perzsa *došin* és *došina* «tegnapi», *nošin* és *nošina* «édes» stb. l. HORN *Die neupersische Schriftsprache* 181. l.), de lehetséges az is, hogy *ābgīn* úgy mint az oszét *awgīn* mindig melléknév volt és hogy csak a továbbképzett *ābgīna* vállal főnévi funkciót, v. ö. az épen említett *-ina* képző részben főnévi használatát.

-*gīn* képzőt, hanem az -*īna*, illetőleg a vele, a mint már fönt láttuk, váltakozó és az oszét *in-īn* képzővel azonos -*īn* képzőt érezhetette benne, úgy hogy a perzsa nyelvben is nagyon könnyen keletkezhetett volna és talán tényleg keletkezett is egy *ābg-āvg «üveg»-féle főnév. A ki csak némileg ismeri a perzsa nyelvet, tudhatja, hogy e két kikövetkeztetett alak közül csakis az *āvg lehetne régi, az *ābg csakis egész fiatal korban keletkezhetett volna.*)

Látni való, hogy milyen ingatag az alap, a melyen Mu. a magyar *üveg* (< oszét *awj*) magyarozatát fölépítette, pedig csak azután ütköznénk még egy igazán nehéz kérdésbe, hogy t. i. mikép lehet egy *āvg* hangcsoportból, mert hát így kell olvasni azt a kérdéses oszét *awg* szót, a magy. *üveg* szavunkat kimagyarázni? Ilyen fölületes hasonlítgatással, a milyent Mu. végez, biztosan megállapított hatást akarni kimutatni, a melyre más szók magyarozatát, mi több őstörténetet lehetne alapítani, a legnagyobb vakmerőség.

Áttérek a *keszeg* szóra, ámbár itt meg éppen nem reménylek semmi eredményt, mert Mu. maga mondja, hogy a megfelelő szó nem eredeti, hanem a kaukázusi nyelvekből került az oszétbe, a mi természetesen bizonyító erejét teljesen lerontja, mert régi voltát egészen kétségesse teszi. De annyira jellemzők Mu. egész irányára és tudományos alaposágára a *keszeg* szó alatt olvasható fejtegetések, hogy már azért is érdemes vele foglalkozni. Mu. a magyar *keszeg* szót az oszét *k'āsag* «der frische Flussfisch»-ből magyarozza, MILLER a szót *k'āsagnak* írja (Die Sprache der Osseten 10. l. meg 106. l. a betűrendes szómutatóban**) és egy hozzáam 1903. márcz. 16-án intézett levélben), tehát azzal a *k'*-val, a mely eredeti oszét szóban nem szokott előfordulni: «Nicht ganz sicher ist das

*) HÜBSCHMANN Pers. Stud. 179. l. s. k.: «Nach Vokalen blieb *p* im Pehlevi, wurde später zur Spirans *w*, die im Pāzend und Iudenpersischen erhalten ist und ging im Np. in *b* über, neben dem noch häufig *v* (aus älterm *w*) vorliegt. Der Uebergang von *p* in *w* war im 6. Jhd. vollzogen . . . und mag etwa zwei Jahrhunderte früher begonnen haben». HORNÁL ezeket olvassuk: «Np. *v* (paz. *w*) = ap. *p* z. B. in *āv* 'Wasser' (neben *āb*), paz. *āv*, ap. *āp-* oder *āpī-*» 49. s. k. l. 4. p. és nyomban a következő bekezdés legelején: «Die Formen mit *v* müssen prinzipiell älter als die mit *b* sein; im Allgemeinen hat das Schriftpersische *b*, doch erscheinen manche Worte auch nur mit *v*». — Hogy a perzsa *ābgīna* régebben csakis *āvgīna* lehetett, az a szakértő előtt amúgy is kétségtelen, csak a nemszakértőkre való tekintettel utalok még HÜBSCHMANN *Armenische Gram.* című művének egy helyére, a hol a perzsa *āb-gīna* magyarozása közben régibb *rs* alakokra hivatkozik: «Jung-phl. *āvgīnak* 'Quecksilber' oder 'Spiegel', *āvgīnakīnō* 'krystallen, I. 103. l.»; az első helyen idézett pehlevi *āvgīnak* alaknak tökéletesen megfelel az újperzsa *ābgīna*!

**) Ebben a szómutatóban, igaz, találunk *k'āsag* szót is, illetőleg Mr. frászskóza szerint *kāsag*-ot, de ennek egészen más a jelentése («guter Seher») és közte meg a «Fisch» jelentésű *k'āsag* szó közt nem kevesebb mint 64 szó áll még.

Vorhandensein des *k'* in echt oss. (ir.) Wörtern.» (Ml. 27. l.). MILLER az egész szót idegennek tartja és a grúz *kašaqi* (mások átírása szerint *k'ášaqi*) «héring»-ből származtatja. Mu. ezt a grúz szót még nem ismerte, mikor a *keszeg* cikket írta (csak a pótlások közt említi), különben talán meg sem termett volna az a sok furcsaság. Az Ethnographia 1904. évf. 10. l. maga mondja: Az osszét szó valószínűleg kaukázusi eredetű, v. ö. grúz *kašaqi* «hareng», igaz, hozzá teszi «s egyéb adatokat *Árja és kauk. elemek* művemben (409. l.)» és ezzel mintegy újra szentesíti mind azt a szörnyű dolgot, a mit nagy művében elmondott. E szerint az osszét *k'ásag* (megtartom a HÜBSCHMANN-MUNKÁCSI-féle írást, ámbár alighanem hibás), «osszét *-ag* képzővel szerkesztve kaukázusi eredetű alapszóból, melynek másai: akusa *kavš.* varkun *čavš*, chürkilin *g'avš* (ghavš) «fisch», kürin *k'ez-ri* «forelle». Ezen alak, folytatja vígan Mu., a kaukázusi nyelvek nagy ismerője, maga is képzés, mint a lák *čhaba*, and *čami*, arcsin *čabyči*, mingrél *čyomi*, láz *čomi* «fisch» változatok bizonyítják. V. ö. ezekhez: *k'áf*, *k'af* «gesalzener fisch, seefisch», yidghah *k'ap* (*kòp*) fisch». Most pedig lajstromozzuk azt a sok új igazságot, a melyet Mu. ilyen rettenetesen fölfegyverkezve, játszva kifejti:

1. «Magyar *keszeg* = osszét *k'ásag*.»
2. «A magy. *kesze*, valamint zürjén *kevos*, *kebes* alakok az osszét *k'äs-ag* alapszavát (akusa *kavš*, varkun *čavš*) tükrözik.»
3. «A zürj. *kebes*, *kebös* változat e mellett szóközépi *b* mássalhangzójával a kaukázusi nyelvekben mutatkozó eredetibb hangállapotot őrizte meg (lák *čhaba*, arcsin *čabyči*, yidghah *k'ap*); tehát nem osszét alapú.»
4. «A [zürjén] *gic'* hálnév szintén más, valószínűleg egyenesen kaukázusi dialektikus változat képviselője (v. ö. chürkilin *ghavš*).»
5. «A *keszeg* dialektikus *keszege* alakjához (mely végzetével az osszét *-g*, *-ag*, *-äg* képzőnek av. *-ka* másából következő teljesebb hangtestét mutatja) hangzásilag egészen közel áll egy másik halfajnak
6. «*Kecsége* (*köcsöge*, *köcsög*) neve... Jól érthető a szóközépi *č*, ha a kaukázusi *kavš*, *čavš* alakokra gondolunk, vagyis az osszét *k'ásag*-nak jelenleg ki nem mutatható régi *č*-s változata nyomán.»

Olyan csekély pozitív tudás mellett mennyi eredmény! Pedig ez még nem is az egész; más helyen találunk még egy ilyen mélyseges fölfedezést, a mely szintén ide tartozik:

7. «A *buczó* szóközépi mássalhangzójának a *mučsan*-éhoz közelebb álló eredetibb alkatát tükrözi a *baksa* «aspis rapax» hálnév, mely végzetével a fent említett kaukázusi *kavš*, *čavš* «fisch» szóra emlékeztet (v. ö. *kesze* «Ieuciscus» a *keszeg* mellett) s mindenesetre szintén külön eredetterületről magyarázandó.» (181. l.).

Mu. a magyar *ponty* szót egyetlen egy kaukázusi nyelvben,

a lázban található halnévből, a *ponco*-ból magyarázza,*) de mert ez mégis kicsit sovány alapnak látszhatott ő neki magának is, megszerzi a *keszeg* ezikkre való hivatkozással: «A kaukázusi eredet valószínűségét emeli, hogy végelemzésében ide vezet *keszeg* szavunk származásának kutatása is.» (519. l.).

En szomorúan távozom a *keszeg* szótól; nemesak hogy nem lett vele világosabb az oszét hatás útja-módja, hanem a nyelvészeti gondolkodás olyan rettenetes elvadulása tárult szemünk elé, hogy igazán nem remélhetünk már ezek után egy bonyolódott nehéz kérdésben biztos, higgadt útmutatást.

Mint hogy az *üstök* szóval, melynek oszét eredete mellett még a külső látszat sem szól, más helyen kívánok foglalkozni, szerencsét próbálok még a *vendég* szóval is, ámbár SIMONYI ezt még abba az ugyancsak vegyes társaságba sem bocsátotta, a melynek ajtaja fölött ott díszlik a «fontosabb és biztosabb szövegnyezetések»-féle fölírás, hát ha ennek révén mégis egy kis biztos tudást szerezhethetnénk arról, hogy min is lehet tulajdonképen azt megismerni, hogy egy szó az oszétektől került mi hozzánk. Hát úgy látszik, fő a szók összezsengése, ha pedig a magyar szó azonfölül még *g-n* végződik, akkor csaknem bizonyos, hogy oszét. Így azután könnyű megmagyarázni azt is, hogy a magyar *vendég* szó az «*ut*» jelentő oszét *fündag*-ból származott! Mert az csak nem bizonyítás, hanem tisztá szemfényvesztés, a mivel Mu. el szeretné velünk hitetni, hogy a magyar *vendég* szó is eredetileg «*ut*» jelentett, mert hisz a *vendég*-ember = «*ú ti v. ut*» ember, a *vendég*-fogadó pedig = «*ut*» fogadó» (629. l.). E szerint őseink az *út*-kaparót akár — *vendég*-kaparónak hihatták!

Most már bátran búcsút is vehetünk mindentől, logikától, józan észről, a nyelvtények ismerésétől, csak egyet ne téveszszünk soha sem szem elől, nem végződik-e a magyar szó *-g*, *-ga*, *ge-n*, így aztán bátran tovább haladhatunk az oszét hatás hímes mezején.

Ha a magyar nyelvész a közkeletű *birka* mellett Debreczenben és a Mátyusföldön *birke* alakra akad, akkor ezt valószínűleg főnnakadás nélkül hangzóilleszkedésből fogja magyarázni; ha több helyen *birge* járja, a *g-t* a zöngés *b* hatása alatt keletkezettnek fogja tekinteni; ha emellett sok helyen *bürgé-t* mondanak, akkor meg éppen száz számra kínálkozik az ajakhangok után, de különben is egyre fokozódó ajakműködésre valló példa. Mivé foszlik azonban mind ez az okoskodás Mu. magasabb nyelvészkedése előtt?

«Más szó, mondja, a magy. *birge*, *büрге*, melyben az *i*-vel váltakozó *ü* hangzót s a *g-t* a törökből nem magyarázhatjuk; ellenben

*) Hangulatkeltés végett a *ponty* mellett a *pontyó* alakot is említi, nyilván, hogy még a kis gyerek is észrevegye, hogy a szó igazán össze-
cseng a láz *ponco*-val!

jól érthetjük az árja elemekben szokásos $a \sim \bar{a}$ hang-megfeleléssel az első szótag i , $ü$ hangzóját és a ge végzetet a *keszege* (*keszeg* = osszét *khäsag* «fisch»), *kecsege*, *mérge-* (nomin. *méreg* = osszét *marg* «gift», av. *mahrka* «tod») analogiák révén, mint az osszét $-g$ ($< g_s$) = av. $-ka$ diminutivum egyértékesét. A *birge* e szerint a *birka*-tól független, egyenes iráni átvételnek veendő a szókezdőnek már az eredeti területen régi korban föltételezhető $v > b$ változásával. (166. l.)*

Milyen különös mégis ez a *birge* szó! Az ember azt hinné, hogy azonos a vele szakasztott egyjelentésű *birke-birka* szóval, pedig hát — osszét szó; legalább a farka (a $-ge$) némileg osszét formájú, a feje (a b -) igaz, oly annyira nem osszét, hogy Mu. hiába mesterkedik rajta: az osszét *värig* (osz. $v = u$!!) elején, soha semmi korban sem hangzott b ! És ezt, már t. i., hogy a *birge* szó farka (a $-ge$) osszét, azt valószínűvé tegye az idegenből jött osszét *k'äsag*, a melyből állítólag a magyar *keszeg*, *keszege* és *kecsege* származik, meg az osszét *marg* szó, a melyből a magyar *méreg* szót csak azért lehet némi valószínűséggel származtatni, mert a két szó jelentése azonos, míg a szintén $-g$ -n végződő perzsa *marg* «halált» jelent!

Vagy nézzünk egy másik esetet. A magyar *hang* szóval Mu. egy egész csapat árja szót állít szembe: szkr. *svan* «klingen, tönen, rauschen» . . . av. *zvan-* «klirren» . . . osszét *zön* «nennen, hiszen, rufen», de «a magyar *han-g* végzete a *méreg* (tő *mérge*: acc. *mérget*) iráni (osszét) képzőjére emlékeztet.»

Az ember ámul-bámul, hogy hogy «osszét», hiszen a magyar *méreg* szót Mu. csak jelentésénél fogva hozza szorosabb kapcsolatba az osszét *marg* szóval, hangzásra nézve ép így magyarázhatta volna a perzsa *marg*-ból, honnan veszi tehát azt, hogy a magy. *hang* «végzete» éppen osszét és nem p. o. perzsa?

Áttérek a *hazug* szóra. Ennek a szónak a tövéől már sok furesa dolgot hallottunk az első közleményben — ugyanabból az osszét *gäd-gädi*-ből származott volna, a melyből, ha igaz, a *gézengúz* szavunk *géz-* része is való (NyK. 34: 117.) — de Mu. fejtegetéséből kitűnik, hogy az egész szó minden ízében osszét: «alakban és jelentésben egyezes ismerhető föl a magy. *hazu-g* alaprésze és az osszét *gädi* közt, a midőn az előbbinek képzőjét is a *balog*, *beteg*, *üveg*, *méreg* stb. iráni eredetű szavunkéval azonosíthatjuk . . . (a *gäd-i* végzetének megfelelő u tövégi hangzóval)». (337. l.). Tehát *hazu-g* = osz. *gädi* + osz. képző g ! Hogy Mu. azt mindig olyan biztosan ki tudja érezni, hogy a magyar szóvégű $-g$ mikor osszét, pedig hát a nagy művében szerte szórt megjegyzéseiből lehetne akár az ő tanítása szerint is mindenféle más is. Az *üveg*, *méreg*-re

* Mu.-nál « $v < b$ » áll, a mi sajtóhiba, a mint az nemcsak az egész összefüggésből nyilvánvaló, hanem a *bal* cikkből is, a melyre hivatkozik.

alig hivatkozhatunk, mert az oszét *awg* keletkezése először teljesen homályos, de ha régi oszét szó is, akkor sem lehet a *-g* benne oszét képző, csak úgy mint a *marg*-ban sem lehet az, hanem legföljebb egy közös iráni, sőt *marg*-nál közös árja képzésnek már nem értett, teljesen holt része. Igen ám, de a *balog*, *beteg*, a melyek azonfölül melléknevek, úgy mint a *hazug* is, mindenesetre kitűnő analogiák! A *balog*? No erre ugyan érdemes volt, még pedig mindjárt első helyen hivatkozni, mert hogy ennek a *balognak* az oszét nyelvhez valami köze lehetne, azt Mu. még meg sem próbálta kimutatni és azt nagyon okosan tette. Mu. egyáltalában nem sokat törődik a *bal* cikkben a *balog* szóval, egy árva betűvel sem mond többet róla, mint íme ennyit: «A magy. *balog*, votj. *paläg* képzések, úgy látszik teljes alakjukban külön átvételek (v. ö. pahl. *vatak*).» (151. l.). Hogy a *balog* szó oszét lehetne, azt bizonyosan senki, a ki ezt a pár szót elolvassa, ha ismeri az oszét nyelvet, álmában sem gondolhatja. Mu. a *bal* szót az újperzsa *bad*, *bed* «schlecht, schlimm» szóból magyarázza, a melynek a pehlevi *vat* felel meg; a kezdő hang Mu. szerint is eredetileg *v-* volt, ebből a mai *b-*, a mint már az *üveg* tárgyalásánál érintettem, csak jó későn fejlődött.*) A perzsa *bad*, *bed* «schlecht» szóból tehát már a szókezdet miatt is bajos a magyar *bal* szót és a vele egyjelentésű votják *pallan*-t kimagyarázni. hiába mondja Mu.: «Ép így mutatható ki, hogy ama szókezdő *v > b* hangváltozás, mely az újperzsát (s néhány példában az osszétot) jellemzi, egyes iráni nyelvjárásokban már a finn-magyar nyelvekkel való érintkezés korában is dívhatott» (150. l.). Nem is foglalkoznám e nagyon is kétes értékű kijelentéssel, ha nem hivatkoznék benne Mu. az oszét nyelvre is, a melyben szintén «néhány példában» *v*-ből lett *b*- volna található. Lássuk, megmentheti-e talán ez a «néhány példa» azt az állítást, hogy a magyar *balog* oszét képzés, a mint ezt Mu. velünk, ugyan nem a *bal* cikkben, de a *hazug* cikkben, el szeretné hitetni.

Hát tény az, hogy nagy kételkedve próbáltak egy pár esetben szókezdő *b*-t az oszétben eredeti *v*-ből magyarázni. MILLER szóról-szóra ezt mondja e kérdésről: «Oss. *b* (?) ist viell. = aw. *v* (?) im Anlaut: oss. *bar* «Wille», vgl. ai. *váras*, *váram* «Wahl, Wunsch»;

*) L. HÜBSCHMANN Pers. Stud. 154. l.: «Ap. *v* (idg. *v*) bleibt im Anlaut vor Vokalen als *v* im Phl. und Páz. und wird im Np. vor *a*, *a*, *e*, *i* und *ü* zu *b*, während anl. *v* im Páz. und Np. vor *u* zu *g* wird». U. o. 158. l.: «Ap. *v* im Anlaut blieb erhalten im ältern Pehlevi. Demgemäss haben die ältern armenischen Lehnwörter durchweg *v*». U. o. 163. l.: «Arm. *b* = np. *b* aus *v* findet sich nur in *brinj* Reis = np. *birinj*». Hogy milyen későn fejlődött *v*-ből az újperzsa *b*, azt sejtethetjük abból is, hogy, a mint az *üveg* tárgyalásánál láttuk, a hangzóközt álló régi *-p* csak a mi időszámításunk 4. századában kezdett *w(v)*-vé átmenni és mégis ez a *w(v)* is *b*-vé ment át az újperzsában a szókezdő *w(v)*-ékkal együtt.

oss. *bigun, hün* «winden, flechten», vgl. ai. *váyati* «webt, flicht», aksl. *viti* «drehen», lat. viēre. Beide Fälle nicht sicher.» (33. l. 36. §. 3. p.). Tehát (?), «viell.», «nicht sicher», még pedig mindössze két esetben! Hogy a perzsa *bad* szónak egyáltalában nem ismerjük mását az oszétben, az természetesen olyan nyelvhasználatnál, a milyent Mu. művel, teljesen mellékes; mellékes az is, hogy a magyar *bal* szóban az *-l* *d*-ből lett volna és a *balog*-ban ámbár egészen «külön átvétel», véletlenül megint csak *l*-lé vált az idegen *d*. És mi minden egyéb csodás dolog nem olvasható még abban a *bal* cikkekben, a mely ezzel az őskori gomolygó sötétségre ráutaló kijelentéssel végződik, a mely az ezekhez a nyelvekhez nem értő szerzőt meglehetősen bő köpönyegbe burkolja: «A különböző alakulatok különböző korok, nyelvjárások, illetőleg nyelvterületi közvetések révén érthetők.»

Meneküljünk ebből a sűrű sötétségből, a mely a *balog* szót körülveszi, a *beteg* szóhoz, ott legalább egy dolog egészen világos, az t. i. hogy a szóvégű *-g* a magyarban keletkezhetett — *k*-ből, a mely fölfedezés új, meglepő fordulatot ad az egész kérdésnek. Mert ha a szóvégű *-g* magában a magyarban *k*-ből keletkezhetik, mi jögon beszél Mu. egyre az iráni-oszét *-g*-ről és mi jögon mondja, hogy a *hazu-g* szó «képzőjét is a *balog, beteg, üveg, méreg* stb. iráni eredetű szavunkéval azonosíthatjuk?» A dolog mindenesetre ropant kuszált, mintha a szerző maga sem vette volna észre, vagy nem akarta volna észrevenni, hogy mennyire előtérbe állítja mindig éppen a *-g* iráni-oszét voltát, egyebek közt éppen a *betek*-ből lett *beteg* szónál is: «Tulajdonképp, mondja a *hüg* cikkekben, a pahl. *χük* a megfelelő alak a *-k* képzőnek (= av. *-ka*) osszétféle *-g* (*-ag, -äg, -ig*) változatával, melyet iráni eredetű *méreg, üveg, beteg, balog* szavainkban is tapasztalunk.» (356. l.). Tehát a *beteg* szóban «osszétféle *-g*-t... tapasztalunk», pedig hát Mu. maga idézi régi forrásokból a *betek* alakot, valószínűleg nem papirostölteléknek, hanem mert eredetibbnek tartja: «*beteg* (*betek* Margl., *betec* Heltai, *betekődek* BodC.)»*) (161. l.). Igaz, a magyarázatban erről megint teljesen megfeledekezik és megint csak a szóvégű *-g*-t magyarázza: «Alkalmassint vethető vele egybe a pahl. *vatak* «schlecht», mely alakilag az ismeretes *v > b* szókezdő és *a ~ ɜ* hangmegfeleléssel, továbbá a végzetnek (pahl. *-ak* = osszét *-ag, -äg, av. -ka*) a *méreg, üveg, keszeg, hüg* stb. szavakban is jelentkező alakulatának fölvételével pontosan megfelel» u. o. Az itt idézett pahl. *vatak* ugyanaz, a mely már a *balog* magyarázatánál olyan siralmas szerepet játszott, tehát

*) V. ö. SZINNYEI Nyelv. 2 S9. l. «*k > g: ütlek > ütleg | szunyok N. (v. ö. oszm. stnek légy) > szunyog | hőresök (v. ö. tót chrček, szb. hrčák) > hőresög | öreg (v. ö. csag, irik nagy) | kalpag (v. ö. csag. oszm. kalpak maszlag (v. ö. arab maslak))*».

a pehl. *vatak* valamely lappangó oszét másából lett egyfelől a *balog*, másfelől a *beteg* szavunk!!! Az az «ismeretes $v > b$ szőkezdő pedig, a mint a *bal* szó tárgyalásánál láttuk, az újperzsa nyelvnek egy egészen modern fejlődése, a melyre csak az hivatkozhatik, a ki nem ért a dologhoz.

Hogy Mu., ámbár a g -n végződő, saját meggyőződése szerint is újabb *beteg* alakot származtatja az oszétből — igaz, gyalázatosan rosszul — nem pedig az eredetibb *betek* alakot, mégis ezt tartja régiebbnek, azt nemcsak maga mondja egy helyen («magy. *sőreg > sőrek* olyan alakulat, mint *bádog, beteg, féreg* = régi *bátok, betek, vog, përk*» 547. l.), de azt a *hideg* szó tárgyalásából is következtethetjük. Ott ugyanis a $-k$ végű alakot tartja régiebbnek, ámbár nem idézi három, hanem mindössze egyetlen egy codexből: «a magyar *hideg* (régi: *hidek*)» (349. l.)* Hja, mondhatná valaki, az egészen más, ezt a szót a szkr. *çitaka*-ból magyarázza, itt tehát szüksége van a k -ra. Hát ez Mu.-hoz nem méltó ellenvetés, mert ilyen csekélységek soha sem okoznak neki nehezséget, hiszen az *üstök* mindig csakis k -n végződik, Mu. mégis igazán megható ragaszkodással hirdeti immár 10 év óta, hogy azért mégis az oszét *stug*-nak felel meg, igaz, csak legújabbban jutott eszébe ezt némileg igazolni is, a mi neki fényesen sikerült is. Az oszét $-g$ t. i. eredeti k -n alapul (v. ö. óind. *stukā* «Zotte, Flocke, Flechte»), Mu. tehát nem törődve azzal, hogy különben éppen a $-g$ kibangzást tartja az oszét hatás ismertető jelének, gyorsan kész ítéletével: «A magyar alak az oszét végmássalhangzó régiebb ejtését tükrözi» (Ethnographia 1904. 13. l.). Hogy ez a magyar *üstök*: osz. *stug* összeállítás milyen gyenge lábön áll, arról egy másik cikkben, az $s > š$ változásnál lesz szó, e helyt nem érdekel engem az *üstök* szó eredete, csak arra akartam rámutatni, mennyire ötletszerű Mu.-nál minden: egy helyen azt állítja, hogy a *beteg* szó oszét voltát azon lehet megismerni, hogy nem k -n, hanem g -n végződik, a másik helyen meg a *beteg* a magyar nyelvben *betek*-ből keletkezett újabb alak, a melynek tehát természetesen semmi köze sem lehet az oszét $-g$ szővéghez, nem lehetne még akkor sem, ha nem volna különben is olyan közzelfogható, hogy a magyar *beteg* nem keletkezhetett egy a pehlevi *vatak*-nak megfelelő oszét szőből, mert ennek az oszétben mindenestre v -n kezdődő szó felelne meg. Hiába erősködik Mu.: «Hogy iráni eredetűnek tartjuk a *beteg* szőt, azt javalja a palócz *bëtrënges, bitringës* tájszó is, melynek jelentése: «beteges, göthös» (Borsod-m., Heves-m.); «rossz lábú, fájós lábú» (Eger); azt hiszem, hogy a felebaráti szeretet azt «javalja», hogy ne nagyon bolygassuk ezt a *betrënges* szőt, a melyben oszét *rin* «krankheit» rejlik és melynek g -je talán «az

*) Ugyanilyen következtetést von le az *agyag* szó régi írásából: «*agyag* (régi *agyak*)» 641. l.

osszét diminutivképző» — a milyen, közbevetve legyen mondva, az oszét nyelvben nincs is — mert tudja a jó isten, hogy végül milyen képtelenség talál kiszülni.

Eddig azt láttuk, hogy a magyar szóvégi *-g* lehet «osszét» képző, de hogy keletkezhett akár a magyar nyelvben magában is régibb *-k*-ből; de ezzel korántsem meritettük ki a lehetőségek hosszú sorát, mert lehet azonkívül a magyar *-ag*, *-eg* képző része is, azonkívül egy pár *-g* végű szavunk (*ág*, *rög*, *szög*) állítólag szanszkrit eredetű, és elvégre lehet a *-g* — kaukázusi képző is! Hogy a magyar nyelvben van *-ag*, *-eg* képző, azt eddig is tudtuk (l. p. o. SZINNYEI M. Nyelv. 2 87. l. 25. p.), de hogy ez hozzájárulhat — sz a n s z k r i t igetőhöz is, azt Mu. nélkül soha nem is sejtettük volna. Pedig ennek mégis így kell lennie, mert Mu. a szkr. *har* «zürnen, grollen, böse sein» gyökérről szólva, így folytatja: «Ezzel nyilván egybetartozik a magy. *harag*, melynek képzése az igei alaptól a *csillag*, *szalag*, *daganag* szókéval azonosítható.» (297. l. s k.).

«A kauk. nyelvek *-g*, *-k* képző»-jét említi Mu. a 641. l. és a 287. l. második jegyzetében, a 411. l. is bámulatos ügyességgel hámoz le előtte teljesen ismeretlen kaukázusi nyelvekből idézett szavakról egy *-g* képzőt, a 663. l. pedig a kaukázusi képzők összeállításában a következőket találjuk: «cserkesz *-g*, *-gho*, *-ko* melléknévképző» «*-g*, *-k* névszóképző» «kürin *-gh*, *-g* névszóképző (állatneveken).»

Mennyi ihlettség kellett ahhoz, hogy Mu., mikor a magyar szóvégi *g*-nek oly annyira különféle eredete lehet, mindig meg tudja nekünk mondani, hogy mikor lehet azon, még pedig néha tisztán csak azon megismerni — az oszét eredetet, az oszét képzést! Igaz, nem használja mindig egyenesen az «oszét» jelzót, hanem fölváltja itt-ott a tágabb értelmű «iráni» jelzővel,* de egyes helyeken mégis kibújik a szeg a zsákból, legvilágosabban a *beteg* szó alkalmából már idézett helyen, a melyet a *húg* szó tárgyalásánál találunk. Minthogy Mu. erre a *húg* szóra az *ing* szónál is hivatkozik, de minthogy ez a szó különben is rendkívül érdekes, áttérek erre a szóra és előre is kis türelmet kérek, mert nagy fába vágom a fejszemet.

Tehát a *húg* szó oszét! Nézzük, mikép bizonyítja ezt Mu. A kérdés olyan finom részletek megállapítása körül forog, hogy mindenek előtt ide iktatom a könnyebb áttekintés kedvéért az egész tudományos apparatust, a melylyel Mu. dolgozik. E szerint a magy. *húg* eredetére a következő szók vetnek világot:

*) L. p. o. az *örjeg* szó fejtegetését, a mely ugyan csak Kis-Kún-Halas vidékén ismeretes, de azért mégis abban a megtiszteltetésben részesül, hogy Mu. külön annak magyarázatára egy «iráni» **vairi-ka* vagy **vairya-ka* diminutivképzést szerkeszt (503. l.).

« < Pahl. *zūk*, újper. *zūh*, *zōh*, kāsāni *zūh*, *jōh*, szamuāni *hūāk*, kurd *zōh*, *zūha*, *zūhek*. kurmandzsi *zōēng* «schwester» = parszi *zva*, av. *zvañha* (nom.; tő: *zvañhar-*) id. = összet. tag. *zo* (< *zū, *zva, *zaha). — Az av. *zvañhar-*tőnek megfelelő alakok: pahl. *zvañhar*, újper. *zvañhar*, gabri *zōhr*, afghán *zōr*, összet. dig. *zavā*, *zore*, balūči *zvañhar*, *zvañhar*, *zōhar*, *zvañ* «schwester = szkr. svāsṛ- id. (HORN 111.; Justi Hb. 86.; HÜBSCHM. EO. 70.; GEIGER Bal. 125.)»

E sok alak közül először is a pehl. *zūk*-kal kell foglalkoznunk, mert Mu. világosan mondja fejtegetései közben, hogy «tulajdonképp pahl. *zūk* a megfelelő alak», nyomban utána meg azt mondja, hogy ebben «-k képző (= av. -ka)» rejlik (356. l.). Főadatunk lesz megvizsgálni, van-e egyáltalában egy pehl. *zūk* és ha van, lehet-e oly képzés, a milyenek Mu. tekinti. Az első kérdés talán nevetségesen tetszhetik; hisz Mu. megnevezi forrásait, egy szót sem alkotott maga, a pehl. *zūk*-ot is ott találta HORN Grundriss d. neup. Etym. című művében. Igen ám, de a pehlevi nyelv egészen sajátosságos nyelv, egy-egy pehlevi alakon összeveszhetnének nemcsak én meg Mu., a kik nem értünk hozzá, hanem a legnagyobb iranisták is.*) Azonkívül ott találjuk HORNNál a *zūk* után a forrást is, a melyből idézi «PPGL.», azaz *Pahlavi Pāzand Glossary*. HORN szíves értesítése szerint, ő sem a pehl. *zūk*, sem az újperzsa *zōh* alakot máshonnan, mint szótárakból nem ismeri: «Neup. *zōh* und pehlv. *zūk* in meinem Grundr. d. neup. Et. stammen aus den neup. Wörterbüchern u. aus den Pahlavi Pāzand Glossary. Belege habe ich für keines der beiden Wörter gehabt.» (Strassburg 1903 Dec. 29.) A Grundriss d. iran. Philol. cz. nagy műben többször lett volna alkalom mind a pehl. *zūk*, mind az újperzsa *zōh* említésére, de sehol semmi nyomuk sincs, mert az a pehl. *zūk*, a melyet a szómutatóban találunk, «disznót» jelent és nem tartozik ide. SALEMANN szíves volt nekem behatóan írni a kérdésről, véleménye röviden összefoglalva a következő: a mit HORN *zūk*-nak idéz, az a *zvañ* alakkal azonos és annak is olvasandó, a PPGL. írását régi írás-

*) SALEMANN, ez idő szerint a pehlevi legalaposabb ismerője, ezt mondja: «Doch muss hier gleich im Voraus bemerkt werden, dass es dem Forscher wohl für immer versagt bleiben wird, sich eine absolut sichere Anschauung vom Bau dieser Sprache zu bilden. Der Grund hierfür liegt teils in der Schrift. Abgesehen vom geringen Alter der Handschriften, die meistens nicht allzu sorgfältig geschrieben sind, unterliegt es keinem Zweifel, dass die Abschreiber sowohl als auch die Verfasser jüngerer Schriften sich vom Einflusse des Neupersischen nicht immer frei halten können, weder in lautlicher, noch in grammatischer Beziehung. Ferner ist die Schreibung des Pahlavi keine phonetische, sondern zu einem nicht geringen Teile eine historische, und dann wird eine ganze Anzahl von Ideogrammen verwendet, so dass sich die lautliche Geltung der geschriebenen Wörter nur annähernd bestimmen lässt.» (Grundr. d. iran. Philol. I : 1 : 249. l. s k.)

hibából keletkezett («wir haben es hier entweder mit einem alten schreibfehler zu tun») vagy helytelen, a perzsa alakból kikövetkeztetek, analogiás írás; egy *-k* képzés egészen kizártnak tekintendő («Letztere Form [t. i. a *χūk* alak] ist ganz unerklärlich, wenn man ein suffix *-k* an nimmt») Szt.-Pétervár 1904. jan. 8. Így aztán a pehlevi alak a lehető legszebben beleilleszkedik abba az alakosorba, a mely vele alakulásra és jelentéskörre legközelebb áll. A pehlevi nyelvben ugyanis, valamint más iráni nyelvekben is, a családtagokat, atyát, anyát, testvért, leányt jelentő szók két alakban mutatkoznak, az egyik megfelel a régi nominativusnak, a másik az accusativusnak: *pid* = óp. *pitā* vö. szkr. *pitā* és *pidar* = óp. *pitar* vö. szkr. *pitarā*; ép így *mād*: *mādar*, *brād*: *brādar*, *dux*: *duxtar*. Ezekhez csatlakozik és velük a legszebb összehangzásban áll a nőtestvér nevei: *xvah* és *xvāhar* (l. SALEMANN Mittelpersisch, Grundr. d. iran. Philol. I.: 1.: 276. l.). Szakasztott ugyanaz a jelenség található az újperzsa nyelvben is, a hol p. o. úgy mint a pehleviben *dux*t és *duxtar* egymás mellett található, mint a «filia» nevei. De azzal tisztában kell lennünk, hogy az egyik alak a régi nominativusból keletkezett, a melyben a szó töve már rég a tövégű *-r* elveszése következtében elhomályosult, míg a régi accusativuson alapuló alak a tőt tisztán megőrizte. Ha tehát régi kicsinyítő képzéssel volna dolgunk, a képzés semmikép sem indulhatott volna ki abból az alakból, a mely a tőtől annyira eltérő nominativusból fejlődött. Minthogy a pehlevi ennek illusztrálására nem nyújt elég anyagot, forduljunk a szanszkrit nyelvhez. Itt a pehlevi *mād*-nak a nominativus *mātā* felel meg, a teljesebb *mādar*-nak pedig az accusativus *mātaram*; de mássalhangzón kezdődő ragok előtt a tő *mātr*-alakot ölt (több instr. *mātrbhīh*, dat. abl. *mātrbhyaḥ* stb.) és ugyancsak ez a tő mutatkozik mássalhangzón kezdődő képzők előtt (*mātrtama-*, *mātrtas*, *mātrmant-*), tehát a *-ka* képző előtt is: *mātrka-*. Szakasztott így találjuk a *bhrātā* nominativus mellett a *bhrātaram* accusativust, *bhrātrbhīh* többes instrumentalist, *bhrātrbhyaḥ* többes dat.-abl.-t, a *-ka* képzés pedig itt is *bhrātrka-*. A nőtestvért jelentő szóból, igaz, ki nem mutatható ilyen képzés, de egészen kétségtelen, hogy csakis **svasrka-* lehetne, ezt egyebek közt a *svasrtva-* «Schwesterschaft» képzés is mutatja. Ha szemben a pehl. *χvah*, *χvāhar* tőszóval megmaradt volna egy ilyen régi *-ka* képzés, az semmikép sem hangozhatnék *χūk*-nak, mert sem a *h*, sem az *r* el nem tűnhetett volna. De nem lehet ez a *χūk* új képzés sem, a mely az *r* nélkül való nominativusból magában a pehleviben kialakult volna, egyszer mert *xvah*+*k*-ból hangtanilag ki nem magyarázható a *χūk*, másodszer pedig, mert az újabb időben alig is járult volna hozzá *-k* képző, hanem inkább a kicsinyítő *-ak* képző, mert *-k* csak hangzós tőkhöz szokott hozzájárulni (l. SALEMANN Mittelpers. 277. l.). Egy újabban képzett kicsinyítő tehát **xvahak* vagy **xvāharak* le-

hetne v. ö. az újperzsa *duxt, duxtar* mellett álló *duxtarak* «kleines Mädchen» kicsinyítőt Horn, Neup. Schriftspr. 175.

De talán eleget foglalkoztunk a pehlevi *χūk*-kal, a mely ránk nézve csak azért volt fontos, mert Mu. magyarázatának sarokköve. De tulajdonkép a kérdés mégis végkép más téren döntendő el, ki kell ugyanis mutatnunk, hogy a magyar *hüg*-nak az oszétben nem felel meg és nem is felelhetett meg soha sem olyan alak, a melyből a magyar szó ki volna magyarázható. Mu. t. i. a nagyon is kétes pehlevi *χūk* alakot csak kiinduló pontul használja, hogy az oszét nyelvre való hivatkozás igazoltnak lássék: «Tulajdonkép, így szól, pahl. *χūk* a megfelelő alak *-k* képzőnek (= av. *-ka*) összetétele *-g* (*-ag, -äg, -ig*) változatával, melyet iráni eredetű *méreg, üveg, beteg, balog* szavainkban is tapasztalunk.» Minthogy pehlevi *χūk* alak valószínűleg egyáltalában nincs, de régi alak semmiesetre sem lehet, meg kell kísértenünk, hát ha magából az oszétből meg lehet egy olyan alak képzését értenünk, a mely a magyar szó alapjául szolgálhatott volna. Az oszétben csak úgy, mint a pehleviben a nővér elnevezésére két alakot találunk, az egyik *xō* a régi nominativusból lett, a hosszabb *xvärä* alakot Mi. a zend *xvanharəm* acc.-sal állítja szembe (38. l.). Olyan alaknak, a melyből a magyar szót ki lehetne magyarázni, sehol semmi nyoma, de ilyen alakot még föl sem lehet tenni az oszét nyelvben, mert régi *-k*-s képzésnek nem felelhetne meg más, mint egy alak, a mely úgy, mint a *xvärä* megőrizte volna belsejében az *r* hangot, új *-k* (= oszét *-g*) képzés pedig az oszétben — nincs! MILLER a szóképzésről szóló fejezetet így kezdi: «Obgleich die Reste iranischer, im Oss. schon erstorbener, Suffixe leicht aus der oss. Etymologie gewonnen werden können, scheint es mir nicht unzweckmässig, die hauptsächlichsten derselben der Übersichtlichkeit wegen unfolgenden zusammenzustellen» (88. l. 94. §.) és mindjárt második helyen említi az itt szóban levő képzőt: «2. Ir. *-ka* erscheint als *-g* nach dem Lautverschiebungsgesetz: w-oss. *stug* Locke, ai. *stukā; marg* Gift, aw. *mahrkō* Tod.»

Még azt sem szabad mondanunk, hogy a nőtestvért jelentő szóból becződött kicsinyítőképzés fejlődött, már pedig oszét *-g* szóvégnak hangtanilag szorosan megfelelő *-ka* kicsinyítő képzőt igenis találunk az árja nyelvekben is, a mint a szkr. *asva-* equus-ból képezett *asvaka-*, a *putra* filius-ból lett *putraka-* s több effélék mutatják. Igen ám, csak hogy az oszétben mind ennek semmi nyoma, sőt az oszétben, valamint több kaukázusi nyelvben főnévből egyáltalában nem képződnek kicsinyítők. Ezen a dolgon nem változtat semmit sem az a körülmény, hogy Mu. a főt említett furcsa *bétréngés* tájszóban egy «*-g*... oszét diminutív képző»-t vett észre, hisz *-g*, a mint láttuk, egyáltalában, nem is oszét képző!! SÖGRÉN (Oss. Sprachlehre 74. l. 54. §.) egészen világosan mondja: «Demi-

nutiva oder Verkleinerungsnamen gibt es in der Ossetischen Sprache nur bei Adjectiven, wo sie durch die besondere Endung kom oder gom D. kon oder gon bezeichnet werden.» Minthogy az a képzés, a melyet a magyar szó magyarázatára föl kellene tennünk, semmiesetre sem lehetne régi, egy később, az oszét nyelvben keletkezett hasonló képzés pedig nemcsak hogy nincs kimutatva, de teljességgel ki is van zárva, a magyar *húg* magyarázata, a mint azt Mu.-nál olvassuk, tisztára a levegőben lóg és csak arról tesz újra tanuságot, hogy a szerző milyen készületlenül fogott egy óriási tudást megkívánó föladat megoldásához.

Szabad legyen e részletesebb fejtegetések végén, a melyek némileg meg akarták azokat a roppant nehézségeket világítani, a melyekről Mu.-nak sejtelve sincs, egy nagy német tudós szép szerény szavait idéznem:

«Nicht leicht vermag Einer das gesammte Gebiet der iranischen Mundarten mit einiger Sicherheit zu übersehen. Wer vom Sanskrit herkommend an das Awestá herangetreten ist, hat selten die Kenntnis vom Neupersischen, die ihm doch dringend nötig wäre. Von denen, welche etwas besser mit dem Neupersischen umgehen können und die erforderliche Vertrautheit mit arabischer Sprache und Litteratur besitzen, sind nur sehr Wenige im Stande, das Awestá selbständig zu untersuchen. Im Pehleví stümpern wir alle.» NÖLDEKE, Persische Studien (Sitzungsber. Wien. Ak. 116.; 387.).

A *húg*-ra hivatkozva magyarázza Mu. az *imeg-ing* szó *g*-jét is:

«Hangtanilag pontosan megfelel a pahl. *yāmak* a magy. *imeg*-nek, a szókezdő *j*-nek könnyen érthető enyészetével, illetőleg a magyar megfelelő *i* kezdőhangzójába való olvadásával *s e* mellett a szóvégi mássalhangzók oly viszonylásával, mint ezekben: pahl. *χūk* = magy. *húg*.» (371. l.).

Minthogy az oszét nyelv a pehl. *yāmak*-nak megfelelő szót nem ismer, a *húg* magyarázata pedig teljesen hibás és magyar szóvégi *-g* éppen nem magyarázható csak az oszétből, nem kívánok az *ing* szóval tovább foglalkozni.

A *húg* és *ing* szokat SIMONYI szintén fölvette a «fontosabb és biztosabb szóegyeztetések» közé, a mit csak azért nem említettem e közleményem legelején, mert S. nem tesz arról említést, hogy éppen az oszét nyelvben keresendő e két szó forrása: «*húg*: iráni *χūk*, *hūāk* stb. nőtestvér» és «*ing*, *imeg*: iráni *yāmok* [!] stb. ruha, *ing*». (Nyv. 31: 34.).

Miután most már szerencsésen túlestünk mindenén, a mit olyan szelid bíró, mint SIMONYI, mégis csak némileg figyelemre méltónak jelzett, nincs okunk sokáig időzni a még hátralevő anyagnál.

A magyar *rég* szó jelentésben és hangzásban hasonlít egy pár oszét szóhoz, a melyeket MILLER a következő módon sorol föl: «o. oss. *raji*, *raji*, w. oss. *raji* längst, früh, *ragäi* längst her, *raji*mu einst, *ragon* bald, *äräji*, *äräji* neulich, kürzlich, w. oss. *ärägiau* kurz darauf» (86. l.). Ez oszét szók eredetéről nem tudunk semmit sem. MUNKÁCSI bátorsága kell hozzá, hogy két egymástól annyira távol eső nyelv szavait ilyen alapon olyan határozottsággal összekapcsolja.

A magyar *rege* szót Mu. a szkr. *arka* «lied, preisgesang; sänger» szóval állítja össze, de a *g*-ből mintha oszét hatást akarna kiolvasni: «Végzetét illetőleg a *reg* (< *ereg: KO. *erëz*) a szkr. *arkä*-, örmény *erg* alakokhoz viszonyítva olyannak vélhető, mint magy. *méreg* = osszét *marg* gift av. *mahrka*-tod; magy. *üveg* = osszét *awg* glas» (525. l.). Hangulatkeltés végett az oszét *arj-au* «märchen»-t is idézi a szkr. *arka* szó után (524. l.), pedig sem az oszét *γ* nem keletkezhetett régi *k*-ből, sem nem ismerjük különben a szkr. *arka*- oszét mását.

Nagyon különös a *boldog* szó magyarázata. Mu. helyesen mondja, hogy az *l* később fejlődött hang és hogy a szó régebben *boudog*-nak hangzott, de hogy különben mi mindent össze nem hord, annak csak a «boldog isten» a megmondhatója, a kinek ebben a ezikkben szintén útlevelet állít ki. A *bou-dog* szó első részét a szkr. *bhaga*- tövel hozza kapcsolatba, «ugyane szkr. szónak, mondja később, *bághas* [sajtóhiba *bhagas* h.] nominativus alakját ismerte föl PAASONEN a mordvM. *pavas* gott szóban, s ezzel egybehangzik, hogy a régi keresztény terminologia a magy. *boldog* szót is alkalmazza «szent» értelemben (*Boldog-asszony* = Heilige Jungfrau, *Boldogságos Szüz* id.; *boldog isten!* = szent isten!)» (174. l.). Tehát a magyar nem azért mondja azt, hogy «boldog asszony», vagy «boldogságos Szüz-Mária», mert az egyház nyelvén *Beata* volt a Szüz-Mária rendes jelzője?! Mennyi új dolgot tanulhat mégis az ember ebből a könyvből! De ez még semmi, a java még csak ezután jön: «Talán inkább számba jöhet — mondja a szerző még lejjebb — a *bódog*-hoz értelmileg is igen közel álló magy. *gazdag* melléknévnek osszét-dig. *ghaz-dug*, tag. *khüzdig* reich megfelelője, melynek *dug* képzőjével szerkesztve az av. *baγa*-, újper. *baγ* (tehát osszétfféle *baγ-dug) pontosan egyező mását adja a *bódog*, *boudog* alaknak» u. o. Tehát a magyar *boudog* egy olyan oszét szóból származik, mely nemcsak maga ki nem mutatható, hanem a mely ki nem mutatható *baγ töből ki nem mutatható *-dug* képzővel alakult! Az egyetlen oszét szó, a mely hasonló képzésen alapulna, a Mu.-tól e helyen hibásan leírt *řäzdug-qäzdig* szó volna, de ennek képzéséről nem tudunk semmit, mert a mit Mu. róla mond, hogy t. i. «végzete kaukázusi *-du* képzőnek az osszét *-g* melléknévi képzővel való szerkezete» (l. 294. l. és v. ö. NyK. 34: 105. l. s k.), az nem jöhet

komolyan tekintetbe, valamint az az állítása sem, hogy «pon-
tosan egyező képző a mai osszét *γazdug, qāzdig* szóéval a magy.
bou-dog é» (295. l.), mert sejtelmünk sincs, hogy az oszét *γazdug-
qāzdig* honnan származik, ha csak nem fogadjuk el MILLER magya-
rázatát, a ki a *d-t* a *tőhöz* tartozónak vallja! Ha pedig Mu. a
«*bou-dog é*» után, a melylyel idézetünk fönt megszakadt, ekkép
folytatja: «mely egészében árja-kaukázusi-osszét kerülő utakon
kerülhetett hozzánk», akkor mi ezekről a csodálatos utakról csak
éppen annyit tudunk, hogy Mu. azokon úgy botorkál, mint a vak,
egyetlen egy kaukázusi nyelvnek még a legelemibb részeit sem
ismeri, nem hogy e nyelvek képzőiről és azoknak netalán az oszét
nyelvbe történt eltévedéséről a tudós világ előtt véleményt koczka-
zathatna.

A *-g* végű szók után csak egészen röviden kívánok a *-k* vé-
gűekkel foglalkozni; csoportjuk kisebb is, a szerző nem is lát magá-
ban a *-k* kihangzásban speciális oszét sajáttságot, úgy hogy csak
lazán, vagy éppenséggel össze nem függő egyes esetekről lehet
itt szó.

A Bécsi Codex egy különös szavát, az «észak» jelentésű
əzfək-et Mu. az oszétből magyarázza, a melyben *ərsəw* éjszakát
jelent. «Hangzásában a Bécsi Codex *əzfək* szava az oszét *əzšəw*-
hez csatlakozik legszorosabban, melyhez képest még a pahl. *šəwək*
képzőjét mutatja, vagyis összerántással e helyett való: *əzšəw-ək»
(240. l.). Az oszét szó hibásan van megszerkesztve, pehl. *-ək* szó-
végnek csakis osz. *ag* (olv. *-āg*) felelhetne meg, azt sem lehet föl-
tennünk, hogy az oszétben még a régibb *-k* hangzott volna a szó
végén, mikor a szó belsejében álló zöngétlen *p* már *w*-vé változott;
a magyar szó, a melyről még azt sem tudjuk, mikép kell olvasnunk,
a mely ugyanabban a Bécsi Codexben éppoly gyakran a *d* é l (Süd)
jelentésben is található, különben pedig teljesen ismeretlen, ezentúl
is csak oly homályos, a milyen volt Mu. magyarázata előtt.

Az *undok* szó, a mely a JordC. és CornC.-ben a székelyföldön
ma is élő *ondok* alakban található, ha igaz az osz. *omd* «das erbre-
chen» szóval függ össze «a *hideg* (régii *hidek*) módjára szerkesztve
(szkr. *vānta* gespiesen + *-ka*)» (614. l.). De hisz a szkr. *vānta* + *ka* az
oszétben legfőljebb *omdäg alakot adna, a melyben *k*-ből lett *-g*
nem lehet fiatalabb, mint a szakasztott olyan módon *t*-ből zöngéssé
vált *-d*-; hát Mu. nyelvész létére nem veszi észre, hogy a *t > d* és
k > g változás párhuzamos jelenség? Mert azt még értem, ha Mu.
azt mondja, hogy az *üstök* szó szemben az oszét *stug*-gal megőrizte
az eredetibb *k-t*. (Ethnographia 1904. 13. «A magyar alak az oszét
végmássalhangzó régibb ejtését tükrözi»), de az *undok* szónál erre
józan észszel gondolni sem lehet.

De a szerző hovatovább egyre bátrabb lett, a mikor már
annyi lehetetlen dolgot állított, egy pár tuczat képtelen állítás

több vagy kevesebb, igazán nem változtathatott már műve értékén; így érthető, hogy *-k* végzetet egyszer *oszét -z*, egyszer pedig *oszét -z*-hangból magyaráz.

«Talán végzetestül együtt, mondja Mu., van meg az örök az osszét-tag, *väräy, varaz, oraz*, dig. *uraz* weit, geräumig, ausgedehnt, breit szóban.» (504. l. jegyz.).

A *farkas* előfordul jelző gyanánt több növénynévben: *farkas-alma* «aristolochia», *farkas-bab*, *farkas-fog* «aizoon»; *hauswurz*», *farkas-fü*, *farkasölő-fü*, *farkas-hárs* («granum gnidium» *farkas-hézag-gyökér*, *farkas-maszlag*, *farkas-répa*, *farkas-tej*, *farkas-csengőfü*. Vajjon mit gondol a jámbor olvasó, mi következik mind e növénynevekből, ha mindjárt még százzal is megtoldjuk? A kinek az eszejárása ki nem ficzomodott azokon az «árja-kaukázusi-oszét kerülő utakon», a melyeken a szerző a *boldog* szót szállítja nyelvkincsünknek (l. 295. l.), erre azt kénytelen mondani, hogy ebből magára a *farkas* szóra, jelentésére éppenséggel nem következik semmi sem, az marad, a mi volt, *farkas*, latinul «canis lupus». Nem így Mu.-nál, az ő farkasa annyira megcsömörlik a sok növénynévtől, a melyben jelző gyanánt szerepel, hogy maga is — növénynévé válik! A ki nem hiszi el, olvassa el, a mit Mu. nyomban e növénynevek felsorolása után mond: «Jó okkal föltehető tehát, hogy az ugyane növények fajtájába tartozó «*cicuta virosa*»-nak *bürök*, *bireg*, *bürög* neve is ilyenén jelölés lehet, annál is inkább, minthogy az osszétben alakilag szorosan egyezik vele a digori *bëräy*, *beräy* tagauri *biräy*, *biräy* wolf»!!! (185. l.). Tehát a *bürök* növénynév eredetileg «*farkast*» jelentett és egy előttünk még egészen homályos *oszét bëräy*, *biräy*-ből keletkezett,* a mely «alakilag» annyira nem «egyezik» vele «szorosan», hogy neki hangtanilag meg sem felelhet.

Látnivaló, hogy a *k*-végű szók, melyeket Mu. valamelyes módon kapcsolatba hozott *oszét* szókkal, semmi, csak némileg is biztos eredményre nem vezettek bennünket.

Minthogy a *k*, *g*, *h* kezdetű szókat is együtt tárgyaltam, ide csatolok még egy *-he* végű szót, a *csürhét* sereghajtónak. A ki annak idején jót nevetett a «Kaukázus»-ból hozott magyar *cséka* szón, a mely disznót jelentene (l. NyK. 33: 118—122. l.), az bizonyosan

*) HÜBSCHMANN kételkedve előadott magyarázata minden ízében lehetetlen: szkr. *vrka-* «*farkas*»-nak az *oszét*ben nem felelhetne meg más mint **vurg*, **urg* vagy talán még **varg*, *värg*, mert *v-* szókezdetnek *h-* nem felelhet meg, hanem félhangzós *v-* a mely el is tűnhetik; *r* vocalisnak HÜBSCHMANN tanítása szerint máskor *ar*, *är*, *al*, *äl*, *v-* után *ur* felel meg (Oss. Spr. 88. l. és a hozzátartozó pótlás 142. l.); a szkr. *-ka-* pedig az *oszét*ben *-g* és nem *γ*.

nagy élvezettel fogja a *cséka* czikk utolsó bekezdését is elolvasni, a melyet szóról-szóra ide iktatok, — kommentár nem kell hozzá:

«A kaukázusi *cura*, *suira* «schwein» szóval vethető talán egybe a magy. *csürhe* «fiatal, hízlalóba még be nem fogott disznók csordája» (MTjsz.), a midőn a szónak utóelemére vonatkozólag számba jöhet: összetag. *rür-au*, dig. *är-au*, csecsencz *ragh* «heerde» (avar *rezed*, karata *rezech* id.; avar *režen* «heer, schaar», plur. *režá-bi*; *režáda* «in der heerde», *režáde* «in die heerde.» MILLER: Osset. Etjudy II.: 112.; Erekl. 80.; USLAR-SCHIEFNER: Awar. Stud. 169.). E szerint a *csürhe* alak előzménye **csür(e)he* lehetett. — L. alább a *hülye* és *konda* czikkeket.» (197. l.).

* * *

Szedés közben kaptam MILLER VSZEVOLODTÓL egy levelet, a melyben azt közli velem, hogy az oszétben igenis van egy *awg-awgä* «üveg» szó, de egyúttal fényesen igazolja azt az állításomat, hogy ez nem lehet ebben a nyelvben eredeti szó. «Nincs etymológiája, mondja egyebek közt, az oszét nyelvben és az átvett szavak közé sorolandó. Nekem igen valószínűnek tetszik az ön föltevése, hogy az oszét *awjün*, *awjün* (!)* a perzsa *ābgīna* vitrum, crystallum, adamas-ból átvett szó és hogy azután az oszét melléknévből vonódott el az *awg-awgä*, mert amabban az *in-in*-t képzős elemnek érezték». Ezek után Mr. egyszerűbb módon magyarázza, mint én, hogy mikép lehetett a perzsa *ābgīna* (régibb kiejtés szerint *āvgīna) főnévből az oszétben az *awjün-awjün* melléknév. «A perzsa *āvgīnā szónak, azt mondja, olyan kapcsolatokban, mint *ābgīnā xānū* «üvegház, tükörház», azaz «domus speculis circumquaque ornata» melléknév benyomását kellett tennie». Végre megemlíti még, hogy az oszétben az *aw «víz» szó, a mely az *awg* tőszava lehetne, nincs is, hogy a megfelelő iráni szót réges régen kiszorította a *don* szó.

ÁSBÓTH OSZKÁR.

---

*) MUNKÁCSI helytelen *ardün* alakja, melyet «MILLER VSZEV. közlése gyanánt említ, most már világos előttem: Mr. orosz leveleiben az oszét *j* (azaz *dž*) helyett cyrill *d* és *z*-ből combinált jelt használ, a melyben a *d* tisztán fölismerhető, míg a *z* első vonása belefolyik a *d*-be. Mr. nem tudta, hogy ez mit jelent, az oszét nyelvet pedig nem ismerte eléggé, különben amúgy is tudta volna, hogy a dig. *-jün* képzőnek a tag-ban következetesen *-jün* felel meg.